

At nunc, mutatis temporibus, scepticorum, materialistarum, positivistarum, rationalistarum, monistarum, pantheistarum, impiorum ac libertinorum omnium ubique serpentes errores cogunt nos accuratissime, pro modulo nostro, jucundissimum hoc argumentum pertractare, quod jam ipsius Dei auxilio freti libentissimo animo inchoamus. Ad tria vero capita doctrinae revocantur omnia, quæ hic disputanda sunt: 1.º An Deus sit: 2.º quid sit: 3.º qualis sit: primum Dei existentiam, alterum naturam, tertium attributa declarabit.

Partes
hujus tractatus

et methodus

Quod methodum atinet disputandi, eandem tenebimus, qua usi hactenus fuimus. Ex hoc vero tractatu elucebit præsertim usus argumentationis ac methodi, quam dicunt *circularem vel regressivam*. Initium enim demonstrandi faciemus a posteriori, videlicet a rerum creaturarum cognitione; cognitio vero naturæ atque attributorum Dei lucem afferet ad cognoscenda multa ad res ipsas creatas pertinentia, quæ alioquin vel nullatenus, vel non tam bene cognosci potuissent. Id, quod quo pacto absque vitio argumentationis facere liceat, suo loco probatum reliquimus (1).

DISPUTATIO PRIMA

DIVINÆ NATURÆ REALITAS

Cur hic
accuratius
pertractanda
Dei existentia.

Dei existentiam possemus hic ut certam assumere ex demonstratis in *Cosmologia*, ubi ex mundanis effectibus existentiam causæ alicujus primæ argumentatione necessaria conclusimus (2). Verum eo furore ac rabie impij homines in Deum debacchantur, quasi blasphemiam calumniarum suarum latralibus, Creatorem suum de throno gloriæ deturbare possent, ut nobis brevi jejunaque illa tractatione contentis esse non liceat. Et quia non solum pervertitur germanus

(1) Vide *Logic. Major.*, num. 195, pag. 773 seqq.

(2) Vide *Cosmolog.*, num. 55, pag. 167.

divinæ naturæ conceptus, sed ipsa quoque Dei negatur existentia, nec existentia solum, sed ipsa præterea demonstrabilitas existentia, ideo tractanda hæc omnia ex ordine sunt, ut præstantissimæ naturæ realitas declaretur, atque in tuto collocetur.

CAPUT I

UTRUM EXISTENTIA DEI

DEMONSTRARI VALEAT

8. Ex duplici capite impugnari potest demonstrabilitas existentia divinæ: primo, ex eo quod nulla suppetant ex naturali ratione deprompta argumenta ad cognoscendum Deum; secundo, ex eo quod Deum existere sit veritas ita per se atque immediate evidens, ut demonstrari nequeat. Ea est enim humani conditio ingenij, ut non raro in oppositos circa eandem rem incidat errores. Binæ itaque quaestiones in trutinam revocandæ sunt. Prius vero necesse est, ut nominalem aliquam Dei notionem stabiliamus, videlicet perspicue declarando quid intelligamus nomine Dei, cujus existentiam inquirimus: nihil enim affirmari, immo nec inquiri, potest de eo, quod nescias saltem aliquo modo confuso et imperfecto, quid sit. *Quamobrem ante quam sciatur de aliquo an sit, non potest sciri proprie de eo, quid sit; non enim non sunt definitiones. Unde quaestio, an est, præcedit quaestionem quid est. Sed non potest ostendi de aliquo, an est, nisi prius intelligatur quid significatur per nomen. Propter quod etiam Philosophus in 4.º Metaphysicæ in disputatione contra negantes principia docet incipere a significatione nominum (1).*

ARTICULUS I

Quid veniat nomine Dei.

9. Agimus de vi vocis *Deus*, cui respondet in lingua græca *θεός* et *Θεός*, in sanscritica *Deva*, et in vernaculis *Dios* (hispanice), *Dio* (ital.), *Dieu* (gall.), *Gott* (german.), etc.: de

In cunctis
popularum
linguis est vox
ad Deum
significandum.

(1) S. Thom. 1.º *Posterior.*, lect. 2, post. initium. Cfr. *Logic. Major.*, num. 243, pag. 874-877.

Notio Dei
vulgaris
et scientifica.

Quænam notio
Dei scientifica
et evolutor.

quorum origine nominum, ac de synonymis in linguis semiticis, et præcipue hebraica, erudite disserit clarissimus P. Josephus Hontheim S. J. (1). Notio vero hac voce designata duplex distingui potest, altera scientifica vel philosophica altera vulgaris minusque evoluta; nemo enim est etiam inter rudissimos populos, qui aliqua Dei notione careat (2). Prior est excultior Dei conceptus, qui a doctis viris studio comparatur; quo in genere perfectissima est illa notio, quæ sic enuntiatur a Sacro Concilio Vaticano: *Sancta Catholica Apostolica Romana Ecclesia credit, et confitebitur, unum esse Deum verum et vivum, Creatorem ac Dominum cæli et terræ, omnipotentem, æternum, immensum, incomprehensibilem, intellectu ac voluntate omnique perfectione infinitum; qui cum sit una singularis, simplex omnino et incommutabilis substantia spiritualis, prædicandus est re et essentia a mundo distinctus, in se et ex se beatissimus, et super omnia, quæ præter ipsum sunt, et concipi possunt, ineffabiliter excelsus* (3). Hisce verbis et paucis aliis, quæ continuo consequuntur, infallibili oraculo pronuntiavit sancta synodus præclaram notionem Dei doctrinamque totam, quæ totius hujus tractatus argumentum suppeditabit: omnia enim eo in capite contenta talia sunt, quæ non solum fide divina credantur, sed ratione quoque naturali, ut videbimus, Deo ipso favente, demonstrantur. Verum notio hæc Dei præclarissima totque foeta veritatibus, quæ singillatim a nobis probandæ erunt, non potest, ut per se patet, a nobis assumi ceu principium, unde tota disceptatio proficiscatur: eam tantum in ipso limine præfixam volumus instar brevis synopsis et compendii disputandarum omnium rerum.

(1) *Institutiones Theodiceæ*, etc. cap. 1, art. 1, pag. 8-10. Friburgi Brisgovie, 1893.

(2) Id aperte profitetur ipse Vacherot, vir sane non multum religiosus: «Dieu, inquit, c'est le plus grand mot des langues humaines. Aucune ne l'a oublié. Toutes, même les plus barbares, l'ont célébré en le définissant avec plus ou moins de justesse, de précision, de profondeur et de pureté. Il est le problème par excellence des plus grandes philosophies». Vacherot, *Le Nouveau Spiritualisme*, pag. 288.

(3) Concil. Vatic., *Constit. dogm. de Fide Catholica*, cap. 1, apud Denzinger, *Enchiridion*, num. 1631, pag. 386. Wireburgi 1894.

Vulgaris notio
Dei.

Notio vulgaris est ille faciliior et simplicior conceptus Dei, quem omnes communiter, etiam rudes, hanc vocem audientes, efformant. Omnes autem Deum apprehendunt, ut ens quoddam supremum, homine saltem rebusque his, quæ sub oculis cadunt, excellentius, cujus gubernationi su best aliquo modo mundus, quod negotiis nostris et favere, et obsistere queat, ideoque prece invocandum est, cultu venerandum, sacrificiis placandum vel demerendum. In hoc enim sat simplici et confuso conceptu populi omnes, barbari pariter ac cultiores, quemadmodum ex eorum historia patet, videntur convenire, ipsis etiam non exceptis divinitatis inficatoribus; tale namque reapse respunt ens, cum Deum agnoscere detrectant; quamvis postea in quibusdam peculiaribus attributis discrepare queant, et erroneas notas huic adjicere conceptui. Sic a plerisque populis notio ista supremi entis multis individujs communis asserta est, invecto polythæismo: plures etiam ad notionem Dei non requisiverunt rationem causæ primæ et aseitatis et plenæ independentiæ, nec rationem spiritus, quandoquidem deos fecerunt corporeos, alios ab aliis more hominum genitos, alios pro aliis nationibus, sæpe etiam inter se pugnantes, suæque solius gentis amicorumque curam gerentes, immo etiam nonnullos, qui, forte propter suam excellentiam, nullam exercebant curam rerum humanarum; prout constat ex iisdem nationum historiis, et nominatim ex græca latinaque mythologia.

Ex quo sequitur vulgus hominum, saltem in magna parte acatholicarum nationum, sat confusam habuisse Dei notitiam, quippe quæ in determinanda generalissima illa notione, in qua conveniebant, eas notas addiderunt, quæ cum Dei ratione, quæ demonstranda nobis est, manifeste pugnant.

Ut ergo recte ac logice procedamus, oportet eam seligere nominalem definitionem Dei, quæ et simplex sit facileque demonstrabilis, et eas notas contineat, quarum probata realitate, obvius pateat aditus rationi ad reliqua ex ordine demonstranda nullis admixtis erroribus.

10. PROPOSITIO I.^a Nominalis definitio Dei hæc jure merito statuitur, ut sit causa prima et ens a se ac necessarium

in existendo, auctor et gubernator mundi, ab eoque distinctus et personalis, nobis venerandus et colendus.

Declaratur, et probatur, quid veniat nomine Dei.

Probatur. Apta rei cujuslibet definitio nominalis debet esse α) non pure arbitraria, β) talis, cujus realitas invictè ac sine magno negotio demonstrari possit, et γ) cujus ope præcipua saltem ad rem pertinentia colligantur. Atqui talis est præjecta notio Dei. Ergo...

Major patet: primum α) requiritur, vel certe convenientissimum est ad nominalem definitionem, quia quamvis in nominalibus definitionibus permitti aliquid possit arbitrio definientis, non debet tamen relinqui plena licentia, ne voces a vulgari usurpatione detorqueantur in novam significationem, neve in scientiis confusio et perturbatio rerum tractandarum subrepat. Alterum β) etiam liquet, quia, ut notum cunctis est ex Logica (1), nominalis definitio adhiberi solet tamquam præcognitio necessaria ad quamcumque de re instituendam quæstionem. Tertium γ), licet non sit penitus necessarium, magnopere auget bonitatem definitionis, quia multum confert ad simplicitatem, perspicuitatem atque ordinem tractationis.

Probatur Minor per partes. α) Et primo quidem definitio hæc arbitraria non est. Eam adhibet S. Thomas: *Impositum est... nomen hoc ad significandum aliquid supra omnia existens, quod est principium omnium, et remota ab omnibus. Hoc enim intendunt significare nominantes Deum* (2). Eademque est communissima scriptorum catholicorum acceptio, cum existentiam Dei demonstrandam assumunt: eadem populi christiani opinio: eadem satis coheret cum vulgari illa notione, in qua nationes omnes convenire modo notavimus, quamvis illa minus explicita est, ut jam monuimus: eadem demum est velut lapis lydius ad dignoscendos recte sentientes de Deo. Nam quicumque Deum sive aperte sive larvate inficiantur, ut materialistæ, positivistæ, pantheistæ, ac generatim qui se atheos jactant, ideo ita se gerunt, quia nolunt agnoscere

(1) Vide *Logicæ*. Major., num. 243, pag. 875.

(2) S. Thom. 1. p. quæst. 13, art. 8, ad 2.um

causam primam et a se necessario existentem, vel certe non personalem ac personaliter distinctam ab hoc mundo.

Minor vero quoad reliquas duas partes β) et γ) patebit in decursu tractationis.

Dices cum Cartesianis. Ad rite probandam existentiam Dei oportet assumere notam, quæ Deum a rebus cæteris discernat. Atqui nulla alia nota præter infinitatem satis Deum ab aliis rebus discernit. Ergo proposita a nobis definitio Dei nominalis non est admittenda.—*Respondeo, conc.* Major., et *neg.* Minor. Nam quælibet alia res præter Deum est ens creatum, ac proinde ab alio. Ergo notio causæ primæ atque entis a se ac necessarij, etiamsi non adiciatur expresse nota infinitatis, nulli alij rei præter Deum competere potest. Accedit, quod ipsa infinitas in conceptu entis a se contineatur implicite, atque ex illo legitime inferatur, quemadmodum mox patebit: quare necesse non est in definitione nominali Dei notam infinitatis exprimere, immo ea longe difficiliorem redderet existentie demonstrationem absque ulla utilitate.

11. PROPOSITIO 2.^a Prædicta definitione in germano sensu intellecta, apparet diversos ejus terminos eandem rationem entitatis secundum varios respectus designare.

Assertio probata manebit explicatione ipsa definitionis. Deus dicitur *causa prima*, nempe quæ ita res alias producit, ut ipsa a nulla alia producta sit, vel *esse* acceperit (1).

Eadem est vis termini *ens a se*, qui intelligendus est *negative*, ita ut excludat quamcumque causam sui, a qua prodierit, ac pendeat in existendo: quare hujusmodi ens vere increatum est, in quo proinde prorsus convenit cum significatione vocis *causa prima*, et solum differt in eo, quod *ens a se* de se non dicit, sicut *causa prima*, ordinem ad alias res, quas produxerit. Non enim potest *ens a se* proprie sumi in sensu positivo, quatenus videlicet importet ens sibi ipsi existentiam impertiens; repugnat enim ut quod non *est*, existentiam communicet, vel quidpiam efficiat (2). Solum *improprie*

Varie notæ, quibus notio Dei nominalis constat, unam eandem rem designant. Quid sibi velit *causa prima*, *ens a se*,

(1) Vide *Ontolog.*, num. 383, pa. 2. 1687.

(2) Vide S. Anselm., *Monolog.* cap. 5; S. Bernard., *De Considerat.*, lib. 5, cap. 6.

potest intelligi *ens a se* in sensu positivo, nempe non *efficienter*, sed *formaliter*, non quidem quatenus *ens* prædictum veram habeat causam formalem suæ existentiae, aut existat per formam vel actum distinctum a sua essentia, sed quatenus essentia illius *se ipsa* habeat existentiam, vel potius est rationalis, et calor *se ipso* calidus, non per aliquam formam superadditam; ita etiam essentia *entis a se* ex sua propria ratione importat existentiam, est forma *se ipsa* existens, ipsaque formalis existentia: quæ omnia magis patebunt ex dicendis. Atque id, et non amplius, voluisse dicendi sunt nonnulli SS. Patres, duriuscule loquentes, si verba in sua proprietate sumerentur (1).

Idem prorsus valet *ens necessarium*, videlicet in existendo, quod ita existit, ut non possit non existere, et quidem ex interna determinatione et exigentia essentiae suæ. Unde necessarium hic sumitur, non quatenus opponitur libero, sed quatenus distinguitur a possibili et indifferente ad existendum vel non existendum (2). Vides ergo in idem recidere secundum hanc explicationem *ens necessarium* ac *ens a se*. Si vero invicem compares hos terminos, necessarium videtur

(1) Sic S. Hieronymus (*Ephes.* cap. 3) ait: *Deus sui origo est suæque causa substantia*. Et S. Augustinus (*Lib. Octoginta trium questionum*, quest. 15 et 16), ait Deum esse *causam sapientiae suæ*; et alibi (*De Trinit.*, lib. 7, cap. 1), loquens de Patre, scribit: *Quod illi est causa, ut sit, est etiam causa, ut sapiens sit*. Quæ omnes locutiones *negative* tantum interpretandæ sunt, ita nimirum ut solum intendant negare causam extraneam existentiae ac sapientiae.

Nullam tamen sanam interpretationem admittere posse videtur Lactantius Firmianus, cum hæc litteris consignavit: *Quia fieri non potest, quin id quod sit, aliquando esse cæperit, consequens est, ut quando nihil ante illum fuit, ipse ante omnia ex se ipso sit procreatus*. Ideoque ab Apolline ἀπογενῆς, a Sybilla ἀπόθεν, et ἀπογενεός, et ἀπογενεός nominatur. Quod Seneca, homo acutus in Exhortationibus vidit: «Nos, inquit, aliunde pendemus. Itaque ad aliquem respicimus, cui, quod est optimum in nobis, debeamus. Alius nos edidit: alius instruxit: Deus ipse fecit nos.» Lactantius, *Divinar. institut.*, lib. 1, cap. 7 fin.—Quæ omnia tam absurde sonant, ut nec refutationem mereantur. Cfr. *Ontolog.*, num. 186, pag. 549; num. 388, pag. 1105 seqq. Vide Suarez, *Metaphys.*, disp. 28, sect. 1, num. 7.

(2) Cfr. *Ontolog.*, num. 187, pag. 550.

explicare magis expresse modum, quo *entia a se* competit existentia, ita nimirum ut non possit non competere; e converso *aseitas* declarat radicem necessitatis in existendo. Nam *ens* necessario existens posset quoque concipi ut tale non præcise ex determinatione suæ essentiae, sed ex determinatione causæ suæ ad producendum illud; si qua enim datur causa necessario agens, effectus ejus potest dici in aliquo sensu existens necessario. Quod ergo *ens* necessarium sit a se, exprimit, undenam proveniat necessitas existendi. Quare tres prædicti termini non sunt nisi diversæ declarationes ejusdem rationis entitatis, quæ mutuo sibi lucem affundunt, ut melius rem declarent.

Hæ sunt præcipuæ notiones, quæ nominalem Dei definitionem constituunt; ex quibus sequuntur velut corollaria cæteri termini stabilitæ propositionis. Deus intelligitur causa prima, hujus adspectabilis mundi, et propterea dicitur auctor et gubernator ejus, sive unus sit sive plures, inter quos dividatur productio et gubernatio ista, quod postea videbitur; necessarium enim id non est ad evincendam præcise realem existentiam Dei. Quod si Deus intelligitur *ens* quoddam a se, mundum hunc condens et gubernans, planum est, quod debeat intelligi personale atque adæquate distinctum ab effectu suo, et quod nobis venerandum sit atque colendum.

Jam videndum est, utrum demonstrari queat realitas hujus ideæ vel notionis Dei, quæ plus minus confusa omnium hominum mentibus inest.

ARTICULUS II.

Quænam sit origo notionis Dei.

12. Verum antequam ulterius procedamus, operæ pretium duxi originem investigare notionis Dei, quam inesse plus minus claram et perfectam mentibus omnium vidimus; quamvis enim hæc controversia absolute necessaria non sit ad probandam illius realitatem, vel etiam necessitatem et possibilitatem ejusmodi demonstrationis, non dubito tamen, quin magnam sit dicendis lucem allatura. Plures hæc de re perhibentur

Varie opinio.

sententiæ: in præcipuis numerari possunt: prima Ontologorum, ideam notionemve Dei haberi ex immediata ejusdem intuitione (1). Secunda est eorum, qui ideam Dei ponunt mentibus innatam vel naturaliter insitam; ita sentiunt Cartesius et cartesiani (2) et Rosminius (3), itemque eruditissimus scriptor Berullani Oratorii, P. Ludovicus Thomassinus et Klee, Staudenmaier, Kuhn alique, qui eandem doctrinam multis Patribus appingunt. Thomassinus admittit facultatem quandam *superintellectualem* ad cognoscendum Deum. Staudenmaier ponit ideam Dei insitam humano animo, quæ tamen evolvenda mox et perficienda sit exercitatione rationis per veram demonstrationem (4).

Kuhn paulo aliter rem declarat: Deum cognosci vult ex idea Dei, quæ est ipse hominis spiritus, prout in eo velut in speculo relucet imago ipsius præstantius, quam in cæteris rebus. Hæc porro imago vitilis obscurari potest: unde fit, ut eos, qui hanc imaginem obscuratam maculatamque gerunt, convincere non possimus de divina existentia. Cæterum hæc ipsa idea Dei ex se sola non suppeditat nisi inchoationem cognitionis Dei, quæ complenda est ex consideratione mundi; quæ vicissim non sufficit ad Deum distinctum a mundo cognoscendum, nisi fiat in lumine ideæ illius in spiritu relucens. Hoc pacto ad cognoscendum Deum concurret duplex elementum, objectivum, situm in consideratione mundi, et subjectivum seu idea Dei in mente immaculata resplendens; quamquam actus ipse, quo Dei existentiam modo prædicto affirmamus, non est secundum Kuhn nisi *fides* quædam, quia nec est immediata Dei intuitio, nec fructus solius rationis (5).

Scoticæ scholæ asseclæ cum ducibus suis Reid, Beattie, Oswald, Dugald Stewart, etc., notionem Dei derivant ex

(1) Vide *Psycholog.* vol. 2.um, num. 327, 328 seqq., pag. 1409, 1046 seqq.

(2) *Psycholog.* *ibid.*, num. 310 seqq., pag. 986 seqq.

(3) *Psycholog.* *ibid.*, num. 315, pag. 992 seqq.

(4) Vide Card. Gonzalez, *Historia de la filosofia*, tom. 4, paragr. 73, pag. 361, Madrid 1886.

(5) Kuhn, *Dogmatik*, 1 Bd. 2 Abth.: *Die allgemeine Gotteslehre*. Cfr. P. Hontheim, *op. cit.* num. 77; P. Boedder, num. 33.

cæco quodam instinctu intellectus; nam inter prima principia, quæ constituunt patrimonium *sensus communis*, et pronuntiantur ex cæco naturæ impetu, quamvis non percipitur evidens connexio terminorum, unum est Dei existentia. Instinctus porro, per quem hujusmodi principia pronuntiantur, dicitur etiam *sensus communis*, facultas *inspiracionis*, vel *suggestionis* et *intuitionis* (1).

Succedunt *Sentimentales* Germaniæ, qui duce Friderico Henrico Jacobi, loco instinctus cognitionis, quem præcedentes induxerant, affectivum quemdam instinctum (*sentimiento*) ponunt, qui Deum spiritu suo se revelantem et manifestantem directe et immediate sentit, et quodammodo tangit intra se actu quodam fidei (2). Ita fere opinantur Jacobi (3) et ejus asseclæ Keppen, Salat, Weiller, Christianus Weiss et batavus Hemsterhuis (4) itemque Schleiernacher et postea Rev. Dom. Graty. Altioem hujusmodi facultatem detegendi suprasensibilia et potissimum Deum, vocavit Jacobi *rationem* (Vernunft), Graty *sensum divinum*, alii *sensum religiosum* (5).

(1) Vide *Logic. Major.* num. 85, pag. 534.

(2) «Nuestra alma, inquit cardin. Gonzalez, doctrinam Jacobi exponens, el espíritu que determina y constituye la esencia del hombre, es un espíritu que viene directa é inmediatamente de Dios. Y el hombre, al percibir la presencia íntima de este espíritu en la conciencia y por la conciencia, percibe simultáneamente la existencia y presencia de Dios, autor y dador de nuestro espíritu, pudiendo decirse con verdad que la Divinidad está presente al hombre por el corazón, así como la naturaleza ó el mundo sensible está presente al hombre por medio de los sentidos. El corazón es, pues, como el centro de la esfera cognoscitiva; es el foco de la luz con que vemos la verdad, principalmente en los objetos suprasensibles y del orden divino; y esto es tanta verdad, que esta luz, que es brillante y pura en el corazón, se oscurece y anubla cuando de éste pasa al entendimiento puro.» *Historia de la filos.*, tom. 3, paragr. ult., pag. 499.

(3) Jacobi, *Von den göttlichen Dingen*, pag. 33, 152, 173. Lipsiæ, 1811.

(4) Hujus illa sententiæ est vel unum suspirium animæ anhelantis futuram vitam et perfectionem *est une démonstration plus que géométrique de la nature de la divinité*. Card. Gonzalez, tom. 3, lin.

(5) Vide Card. Gonzalez *op. cit.*, tom. 3, paragr. 104; tom. 4, paragr. 88; Tennemann (*Manuale della storia della filosofia*, tom. 2, paragr. 405, 406, 410).

Omnes hæ sententiæ quoad rem ipsam admittunt *prolepsim* illam vel anticipationem existentie divinæ insculptam animo ante omnem doctrinam et institutionem, quam dum Tullius commendaverat prius ab Epicuro inventam (1).

Traditionalistæ demum aliam inducunt originem ideæ notionisve Dei, videlicet ex primæva revelatione ab ipso Deo primis parentibus facta, et mox ab his toti generi humano *traditione* communicata, quemadmodum alibi declaratum fuisse reliquimus (2).

13. PROPOSITIO. Prima notio Dei nec habetur per ontologicam intuitionem ejusdem, nec ex speciebus divinitus infusus vel innata idea, nec ex impetu cæco instinctus Reidiani, vel *sensus* (sentimento) interni sentimentalium, nec requirit traditionem ullamve facultatem specialem, sed acquiri potest per rationem ex cognitione rerum creaturarum: quare perperam etiam dicitur a quibusdam actus quidam *fidei*.

Prima pars: *Cognitio prima Dei non habetur per ontologicam ejusdem institutionem*, jam fuisse probata est in præcedenti volumine, ubi ontologismum et generatim et secundum præcipuas formas ac mitigationes inspectum profligavimus (3).

(1) «Ea qui consideret, quam inconsulte ac temere dicantur, venarari Epicurum, et in eorum ipsorum numero, de quibus hæc questio est, habere debeat. Solus enim vidit primum esse deos, quod in omnium animis eorum notionem impressisset ipsa natura. Quæ est enim gens, aut quod genus hominum, quod non habeat sine doctrina anticipationem quamdam deorum? quam appellat *πρόληψιν* Epicurus, id est, antceptam animo rei quamdam informationem, sine qua nec intelligi quiddam, nec queri, nec disputari potest. Cujus rationis vim atque utilitatem ex illo celesti Epicuri, de regula et judicio, volumine accepimus.... Esse igitur deos confitendum est. Quod quoniam fere constat inter omnes non philosophos solum, sed etiam indoctos; fateamur constare illud etiam, hanc nos habere sive anticipationem, ut antea dixi, sive prænotionem deorum. Sunt enim rebus novis nova ponenda nomina, ut Epicurus ipse *πρόληψιν* appellavit, quam antea nemo eo verbo nominarat.» Cicero, *De natura deorum*, lib. 1, cap. XVI, XVII, num. 43, 44.

(2) *Psycholog.* vol. 2.um, num. 340 seqq., pag. 1018 seqq.

(3) *Vide Psycholog.* vol. 2.um, num. 327 seqq., pag. 1046-1109.

Cognitio
prima Dei non
habetur per
ontologicam
ejusdem
intuitionem,

Secunda pars: *Prima Dei cognitio non habetur ex idea innata vel ex speciebus divinitus infusus.*

Prob. 1.º ex generali refutatione idearum innatarum (1); nam si nulla est in humana mente idea innata, neque idea Dei talis esse poterit.

Prob. 2.º quia speciatim idea Dei, quidquid de aliis esset dicendum, innata esse non potest; tum quia nihil reapse nos cognoscimus de Deo, si divinitus revelata excipiamus, quod non possit ex rerum creaturarum consideratione inveniri ratiocinando; tum quia modus ipse cognitionis divinatorum idem ostendit, non solum quia omnis nostra de Deo cognitio est per analogiam ad res creatas, quin possimus illum de ipso conceptum quidditativum et proprium ex propriis efformare (2), sicut efformamus de rebus, quarum in promptu nobis sunt species propriæ directe atque immediate habitæ; sed etiam quia ad notionem Dei assequendam labore indigemus et studio non minus, quam ad cognoscendas res, quæ absque ratiocinio non cognoscuntur; tum denique quia nullis contraria sententia fulcitur idoneis argumentis.

Præcipua hæc sunt: α) Idea Dei est idea entis infiniti summeque perfecti. Atqui hujusmodi idea derivari nequit ex rebus creatis, utpote quæ omnes præ se ferunt finitas perfectiones. β) Inest nobis innatus appetitus felicitatis. Atqui felicitas objective sita est in solo Deo. Ergo inest ingentis appetitus Dei. Cum ergo appetitus præsupponat cognitionem præviam, necesse erit agnoscere innatam omnino cognitionem vel ideam Dei (3). γ) Si idea Dei non esset innata, sed ex rerum creaturarum contemplatione a nobis efformaretur, cum Deum cogitamus, non verum Deum, sed idolum quoddam a nostra mente conflatum cogitaremus (4).

Sed hæc facile solvuntur. Ad α) respondeo, *neg.* Minor. Ad cujus probationem dico ex finitis perfectionibus non posse

(1) *Vide Psycholog.* vol. 2.um, num. 131, 132, 133, pag. 452, 453 seqq.; num. 310 seqq., pag. 987 seqq.

(2) *Cfr. Psycholog.* vol. 2.um, num. 230, pag. 801 seqq.

(3) *Cfr. Cartes. Medit.* 3; et *Princip. de la Philos.* part. 1, num. 17, 18.

(4) *Cfr. Kuhn, Cathol. Dogmatik: Die allgemeine Gotteslehre.* P. 624.

nec ex ideis
innatis,

hauriri ideam Dei perfectam, et prout est in se, posse tamen imperfectam et analogicam, qualem unice habemus in hac vita. *Ad β*) respondeo, dari quidem appetitum innatum naturalem felicitatis, non requirentem præviam cognitionem; appetitum vero *elicium* felicitatis, qui solus præviam cognitionem consequitur, non esse innatum, sed tum existere in nobis, cum notionem felicitatis acquirimus. Multoque magis id dicendum est, si sumatur felicitas in concreto, quatenus reponatur in objecto peculiari, v. g. Deo. Hoc enim pacto controversiæ sunt etiam apud eos, qui non ignorant Deum, circa objectum, in quo felicitas reponenda sit. *Ad γ*) *neg.* assertionem; tum quia qui cognoscit aliquid, ex quocumque tandem medio, directe non contemplatur ipsum cognitionis actum, qui a mente efficitur, sed objectum in tali actu vel verbo relucens, ut iam alias probavimus (1); tum quia hujusmodi objectiva ratio per intellectionem, vel etiam discursum, apprehensa nullatenus dici potest idolum vel quidpiam a mente conflatum, quia illam non mens efficit, sed tantum in rebus, quas contemplatur detegit, vel invenit, et est illud quod de iisdem intelligit. Ita ergo mens creaturas contemplans, aliquam in illis rationem apprehendit, effectus nempe et contingentie, *delegit* rationem causæ primæ, a se ac necessario existentis, sine cujus realitate videt impossibilem esse illarum existentiam ob mutuam necessitudinem, qua effectus et causa, eaque prima, inter se vincuntur (2).

Dices, saltem negari non posse, Patres quosdam, insitam Dei notionem animæ humanæ tribuisse Nominatim Tertullianus hæc habet: *Animæ a primordio conscientia Dei dos est eadem, nec alia est in ægyptiis et in syris et in ponticis* (3). Et Clemens Alexandrinus: *Parentis et rerum omnium Creatoris notitiam omnia ex omnibus vi insita (ἐμφύτως) et citra doctrinam (ἄδοξατως) capiunt* (4); quamobrem hujusmodi

(1) Vide *Psycholog.* vol. 2.um, num. 60, pag. 268 seqq.

(2) Cfr. etiam inferius dicenda et difficultates solvenda, ubi de demonstrabilitate divinæ existentie a posteriori.

(3) Tertull. (*Advers. Marcion.* lib. 1, cap. 10) apud Migne, *Patrolog.* lat. tom. 2, pag. 257.

(4) Clem. Alexandrinus (*Stromat.* lib. 5, cap. 14, num. 260, apud Migne, *Patr. græc.* tom. 9, pag. 195).

quamvis id
quidam
ex Patribus
probare
nisiatur.

notionem dicit *προϋφύειν* Dei, sicut Cicero, ut modo retulimus. Et S. Justinus eandem vocat *insitam naturæ hominum sententiam* (*ἐμφύτων τῆ φύσει τῶν ἀνθρώπων δόξαν*) (1). S. Hieronymus vero scripsit notitiam Dei *natura omnibus inesse* (2). Denique a S. Joanne Damasceno cognitio existentie divinæ dicitur *omnibus naturaliter inserta* (3). Aliaque id genus reperies apud quosdam alios PP., quæ a Thomassino aliisque referuntur.

Respondeo, *dist.* assertum. SS. PP.* docuerunt ideam Dei naturaliter insertam, ut significarent eam esse innatam secundum se ipsam per naturalem impressionem, *neg.*; ut significarent cunctis hominibus naturaliter inesse facultatem intellectus et rationis, per quam facillime deveniunt in cognitionem Dei, *conc.* Ratio vero est: 1.º quia innumeri PP. communiter excludunt ideam innatam Dei, cum scribunt nos e rebus creatis in ejus cognitionem venire, prout paulo post dicemus. 2.º Illi ipsi PP., quos adversarii nobis objiciunt, hoc generatim principium statuunt, animam nostram in hac vita, quamdiu corpus informat, non posse ad cognitionem immaterialium, ac nominatim Dei, venire nisi ex rerum sensibilibus cognitione. Ita nominatim Clemens Alexandrinus (4), Tertullianus (5), Origenes (6), Athanasius (7), Gregorius Nazianzenus (8), Basilius (9), Gregorius Nyssenus (10), Augustinus (11), et Damascenus (12) apud Card. Franzelin, apud quem quædam horum Sanctorum scriptorum loca videri

(1) S. Justin. (*Apolog.* 2, num. 6), apud Migne, tom. 6, pag. 453.

(2) In epist. S. Paul. ad Galatas, cap. 1.

(3) *Orthodox. fid.* lib. 1, cap. 1 et 3.

(4) *Stromat.* lib. 2, cap. 2.

(5) *De anim.* cap. 18.

(6) *Contr. Celsum* lib. 7, num. 37; *de principiis* lib. 4, num. 37.

(7) *Contr. Gent.* num. 35. Cfr. Cyrill. Alexand. (*Theaur.* asserti. 31), Damasc. (*Orthodox. fid.* lib. 1, cap. 4), Dionys. (*De divin. nomin.* cap. 1, parag. 4).

(8) *Orat.* 28, (al. 34), num. 3-21.

(9) *Epist.* 234, et 235.

(10) *Contr. Eunom.* lib. 1, pag. 82.

(11) *De Genes. ad litter.* lib. 4, cap. 32, num. 40.

(12) *De imag. orat.* 1, num. 11.

possunt (1). 3.º Jam quod attinet objecta loca, Clemens Alexandrinus videtur posse explicari sine recurso ad innatas ideas, tum quia positio quod humana ratio per propriam suam vim etiam sine aliorum magisterio cognoscere valeat Deum, omnium Creatorem, jam verba præclari scriptoris secundum communem sententiam interpretari licet; tum quia ipsemet Clemens prius hæc scripserat: *Cum sit manifesta divina providentia ex aspectu omnium, quæ videntur, effectorum, et quidem tam manifeste, ut ne conari quidem oporteat hæc demonstrare* (2). Et alibi contemplationem naturalem rerum sensibilem ait, cum recta vitæ institutione fuerit exercitata, ducere ad auctorem et principem mundi (3). S. Hieronymi vero mens ex his, quæ alibi scripsit, erui potest: *Deum Patrem, inquit, ex magnitudine et pulchritudine creaturarum potest quis intelligere, et a conditionibus Conditor consequenter agnoscitur* (4). Tertullianus etiam satis explicat mentem suam in eodem loco cum ait: *Siquidem a primordio rerum conditor earum cum ipsis pariter compertus est, ipsis ad hoc perlati, ut Deus cognosceretur*. Damascenus vero in eo ipso loco, in quo dicit notitiam divinæ existentie omnibus a Deo insertam esse, scribit res ipsas creatas earumque conservationem et gubernationem majestatem divinam prædicare (5); ac mox ex hisce capitibus aggreditur ejusdem existentie divinæ probationem contra negantes illam (6). Quare iis aliisque similibus locutionibus egregie aptatur Aquinatis interpretatio: *Cognitio existendi Deum dicitur omnibus naturaliter inserta, quia omnibus naturaliter insertum est aliquid, unde potest perveniri ad cognoscendum Deum esse* (7). Et alibi: *Dei cognitio nobis dicitur innata esse, in quantum per principia nobis innata de facili percipere possumus Deum esse* (8). Vel dicit

(1) Card. Franzelin (*De Deo Uno*, Thes. 7). Cfr. P. Christian. Pesch. (*De Deo Uno*, num. 23).

(2) Clem. Alexand. lib. 5, cap. 14, apud Migne, tom. 9, pag. 195.

(3) Vide *Stromat.* lib. 2, cap. 2, apud Migne, tom. 8, pag. 935.

(4) S. Hieronym. In epist. ad Galat. cap. 3, v. 2.

(5) *Orthodox. fid.* lib. 1, cap. 1.

(6) Damasceni. *ibid.* cap. 3.

(7) S. Thom. *de verit.* quæst. 10, art. 12, ad 1.^{am}

(8) S. Thom. opusc. *de Trinit. super Boëtium*, quæst. 1, art. 3, ad 3.^{am}

naturaliter insertam notionem Dei ratione disciplinæ et consuetudinis haustæ ab ineunte vita, quemadmodum in alio loco explicat idem Angelicus; consuetudo enim, *et præcipue quæ est a principio, vim naturæ obtinet; ex quo contingit ut ea, quibus a pueritia animus imbuatur, ita firmiter teneantur, ac si essent naturaliter et per se nota* (1). Itaque cum talis sit cognitio Dei, ut facillime obvia vulgarique ratiocinatione comparari possit (2), et in societate christiana communiter a teneris unguiculis ab omnibus per educationem obineatur, potuit a Patribus quodammodo naturaliter inserta dici, atque adeo opponi cognitioni tum reflexæ, scientificæ ac discursivæ, tum etiam per revelationem habitæ, quin exinde necessario consequatur illos notionem Dei vere innatam et immediate notam existimasse. Verum hæc potius ad Theologos spectant (3).

Tertia pars: Cognitio Dei non habetur ex cæco impetu sive instinctu Reidiani, sive Sentimentalium sensus interni.

1.º quia sententiæ istæ falso nituntur supposito, dicunt enim nesse menti nostræ quædam judicia immediata, quæ crece pronuntiantur, quin ulla ratio assensus appareat, ut alias docuimus (4). 2.º Immo vero repugnat naturæ intellectuali quidpiam asserere, sive de Deo sive de rebus creatis, nisi rationem asserendi percipiat, sicut repugnat potentie visivæ sine lumine videre. Ergo cognitio et assensus Dei existentie ex impetu cæco instinctus vel sensus promanans admitti nequit. 3.º Cognitio Dei hoc pacto habita deberet esse immediata. Atqui repugnat testimonio conscientie immediata Dei cognitio. 4.º Supervacaneus est modus cognoscendi Deum ab adversariis assertus, quia certum est nos ex rebus creatis argumentando posse assequi notitiam Dei, ut ex dicendis patebit.

Quarta pars: Prima notio Dei non necessario requirit traditionem: Quamvis enim sæpe parentes filiis et magistris

(1) *Contr. Gent.* lib. 1, cap. 11 initio.

(2) Cfr. S. Joann. Chrysest., homil. 3 in epist. ad Rom. cap. 1.

(3) Cfr. Franzelin (*De Deo Uno*, thes. 7). Et vide Rev. P. Ludovicum De San (*De Deo Uno*, pars. 1.^a cap. 3), ubi egregie res hæc tractatur.

(4) *Vida Logic.* Major., num. 87, pag. 536 seqq.

neo ex cæco
impetu
sive Reidiani
instinctus,
sive interni
sensus
Sentimenta-
lium:

neo ex
traditione

discipulis ingerant notionem Dei, posse tamen hanc in mente efflorescere independenter a traditione ac magisterio, certum est atque exploratum ex traditionalismi refutatione (1).

nec requirit
specialem
facultatem,

Quinta pars: *Cognitio Dei non requirit facultatem specialem, per quam habeatur*. Ratio est evidens: 1.º quia ex dictis circa objectum intellectus nostri patet cognosci ab illo posse aliquo modo Deum. Modus etiam, quo illum, teste conscientia, cognoscimus in hac vita, non est diversus a modo, quo res alias immateriales intelligimus, nempe ope discursus per analogiam et ordinem ad effectus et remotionem imperfectionum (2). Ergo nulla est ratio fingendi novas facultates cognoscitivas, sive *instinctus*, sive *sensus interni*, *sensus religiosi*, *sensus divini*, sive quocumque alio nomine appellentur. Nam potentia cognoscitivæ specificantur per objecta et actus. Si ergo Deus non est extra spheram intellectus ac rationis constitutus, nec cognitio ejus est novis aliquis diversi ordinis actus, nulla profecto apparet necessitas fingendi novas facultates in anima rationali.

Prob. 2.^a, quia facultas ejusmodi specialis, quæ ab adversariis obtruditur, vel est ordinis supernaturalis, vel naturalis, *Si supernaturalis*, ut videtur innuere P. Thomassinus (3), sequitur illud absurdum multiplex: α) quod homo non poterit naturaliter Deum cognoscere, β) nec naturaliter finem suum ultimum, ordinem moralem et legis naturalis obligationem nosse, nec proinde moraliter operari: γ) quod homo sit infelicissimum opus naturæ, quod ea ipsa, quæ sibi valde naturalia et necessaria sunt ad consentaneam perfectionem sive physicam, sive moralem, nullatenus assequi possit per naturales suas facultates, nisi accedat potentia supernaturalis ordinis: δ) quod cum absurdissimum sit, sequitur, aut facultatem cognoscendi Deum in nullo vero sensu dici posse supernaturalem, aut penitus, confundi notiones entis naturalis et supernaturalis. *Si autem naturalis sit facultas illa*, quæram

(1) Vide *Psycholog.* vol. 2.um, num. 322, pag. 1, 025 seqq.

(2) Vide *Psycholog.* vol. 2.um, num. 230, pag. 801.

(3) «Intelligibilia intellectu attinguntur; at cum Deus superintelligibilis sit, vi aliqua intellectum superante attingitur.» Thomassinus, *Dogmai. Theol.* cap. 9.

ulterius, utrum ad solam Dei divinatorumque notitiam limitetur, an vero possit etiam sensibilia et creata cognoscere. Primum dici nequit, quia gratis et contra omnem rationem fingitur potentia spiritualis et intellectiva ad unum genus objectorum intelligibilium restricta. Remanet ergo secundum, ac proinde potentia illa non est specialis aliqua facultas, sed ipse intellectus et ratio hominis, qualis a communi sententia adstruitur.

Dices. Sicut datur in quibusdam hominibus specialis facultas (*gustum* vulgo appellant) ad pulchrum dignoscendum in pœsi, musica, pictura, etc., ita recte statui potest specialis facultas Dei cognoscendi.—*Respondeo, neg.* conseq. Facultas enim illa, quam *gustum* dicunt, non est potentia re distincta ab intellectu omnibus hominibus communi (1), sed individualis dispositio consequens peculiare cujusvis ingenium, sæpe etiam educationem atque institutionem exercitatione acquisitam. Et simili modo facultas cognoscendi Deum non est nisi naturalis habilitas intellectus, qui, potissimum nisi vitiiis et erroribus perverse institutionis obscuratus sit, ex mundanorum phænomenorum contemplatione facile ad Deum insita vi assurgit, quia obvium illum ubique reperit. *Hæc enim*, ait S. Augustinus, *est vis vera divinitatis, ut creaturæ rationali, jam ratione utenti non omnino ac penitus possit abscondi. Exceptis enim paucis, in quibus natura nimium depravata est, universum genus humanum Deum mundi hujus fatehtr auctorem* (2).

Sexta pars: *Cognitio Dei acquiri potest per rationem ex cognitione rerum creaturarum*. Id probandum mox erit fuisse: nunc sufficiat hæc duo notasse: primo, res omnes creatæ sunt effectus, idque a nobis certo cognosci potest. Secundo, cognosci pariter potest a nostra ratione, ubicumque adsit aliquis effectus, debere quoque dari causam, nec deesse posse causam primam. Atqui ex his duobus principiis, quæ fusius evolventur postea, necessario inferitur notio Dei sub conceptu causæ primæ. Ergo certum esse debet notionem

sed acquiri
per rationem
potest
ex cognitione
rerum
creatarum.

(1) Vide *Ontolog.* num. 182, pag. 544; 545.

(2) S. August., *In Joann.* tract. 106.

Dei hauriri posse per rationem ex rerum creaturarum consideratione. Quod argumentum evidenter probat, vel unius solius effectus considerationem sufficere ad assequendam notitiam Dei, causæ primæ. Quare erravit Kuhn, quando ad imaginem Dei animo insculptam confugit; non quia ex animi nostri consideratione non possit Deus cognosci, sed 1.º quia eam absolute necessariam dixit, cum sufficiat cujuslibet alterius rei notitia et consideratio; 2.º quia ipsam hanc animi considerationem non sufficere arbitratus est, nisi accedat mundi consideratio, quod certe falsum est, saltem si agatur de prima et vulgari cognitione; 3.º quia putavit animi candorem vel innocentiam requiri ad hoc, ut ejus consideratio ideam ingerat Dei, cum certum sit imaginem naturalem Dei non deleri per peccatum; 4.º quia videtur supponere Kuhn, agnoscendam esse in animo nostro prius imaginem Dei, ut exinde notitiam illius hauriamus. Atqui impossibile est in anima hujusmodi imaginem agnoscere, nisi prius noveris Deum secundum illas perfectiones secundum quas prædicta imago explicanda est. Sane quomodo scies, præciso aliorum testimonio, imaginem pictam referre personam aliquam, nisi prius illam noveris? Ergo sententia Domini Kuhn sustineri nullatenus potest.

Impugnatur
sententia
Kuhni.

Perperam
a quibusdam
recentioribus
dicitur Deus
primum
actu fidei
cognosci.

Septima pars: *Perperam a recentioribus instinctus est interni sensus (sentimento) patronis, dicitur primum Deus actu quodam fidei cognosci. Probat* 1.º quia in re gravissimi momenti non oportet novos tribuere vocibus sensus. Atqui fides habet propriam et peculiarem significationem, quæ nullatenus convenire potest primæ Dei cognitioni. Sane fides essentialiter importat ex omnium acceptione assensum veritatis præstitum ob alterius testantis auctoritatem. Nam quod scimus, debemus rationi; quod credimus, auctoritati, docente S. Augustino (1). In tantum ergo cognitio Dei fides appellanda esset, in quantum haberet pro causa testimonium aliorum hominum, vel ipsius. Dei **Non primum**, quia hoc induceret necessitatem traditionis et alieni magisterii ad ideam Dei assequendam. **Non secundum**, tum quia id est

(1) *De utilitat. credendi*, num. 25. Cfr. *Logic. Major*, num. 43, pag. 468.

contra experientiam, tum quia cognitio causata ex testimonio Dei supponit prævie cognitum ipsum Deum, quandoquidem nemo potest ex alieno testimonio ad aliquid credendum adduci, nisi noverit testimonium ac testantis existentiam (1). Ergo non licet vocare *fidem* ideam cognitionemve primam Dei. 2.º Neque rectius vocatur ejusmodi cognitio fides improprie, propter obscuritatem videlicet aut cæcitatem et carentiam objectivarum rationum, quia falsum est cognitionem Dei, etiam primam et vulgarem carere sua evidentia, nec fundari in objectivis rationibus, licet hæc nec secundum artem syllogisticam instituatur, nec philosophica reflexione atque analysi examinentur, ac ponderentur, sicut non solent expendi ac ponderari a rudibus ipsæ assertiones primorum principiorum, quemadmodum ex alibi traditis constat (2). Dubitandum autem non est, quin rudes etiam homines nullatenus inducantur ad agnoscendum Deum, nisi videant rationem aliquam id persuadentem: hæc enim est indoles intellectus nostri in omnibus, eoque magis, quo immaterialius magisque a sensibus remotum est objectum. Verum hæc amplius clarescent, cum existentia Dei demonstranda erit.

Dices, ex mente quorundam Patrum *fidem* præcedere debere scientiam, ut divinorum certa notitia comparetur.

Respondeo. Mens Patrum non est, *fidem* Dei debere præcedere omnem quamcumque ejus notitiam, hoc enim impossibile est; sed a fide repetendam esse intelligentiam mysteriorum, immo et pleniorum ipsius Dei cognitionem. Ut enim præclare docet S. Augustinus, *Alia sunt... quæ, nisi intelligamus, non credimus; et alia sunt, quæ nisi credamus, non intelligimus* (3). Et in iis, quæ intelligere oportet, antequam credamus, procul dubio existentia Dei numeratur. Quomodo enim credes ei, quem nescis, utrum fide dignus sit? Et quomodo scies eum esse fide dignum, quem nescis utrum existat?

(1) Vide *Psycholog.* vol. 2.um, num. 321, pag. 1023 circa fin.

(2) Vide *Logic. Major.*, num. 87, 89, pag. 537, 539 seqq.

(3) Vide S. August. *Enarrat.* in Psalm. 118, serm. 18, num. 3, ubi hæc fusius evolvuntur.

ARTICULUS III

Utrum existentia Dei egeat demonstrari.

14. Declarata notione Dei, ejusque vera stabilita origine, antequam realitatem ejus demonstramus, ostensa causæ primæ existentia, inquirendum est, utrum necesse reapse sit ejusmodi demonstrationem aggredi. Ad tres revocari possunt veterum ac recentiorum hac de re sententiæ: prima tenet Deum esse vel existere ita esse per se notum, ut demonstrari non debeat, immo nec possit, quia cuilibet apprehenditi terminorum significationem illico innotescit absque ullo ratiocinio: quæ doctrina tribuitur Alberto M. (1), Abulensi (2), Argentoratensi (3), Lyrano (4) et quibusdam aliis, qui cum S. Anselmo (5) contendunt, ut postea fusius videbimus, Dei existentiam demonstrari a simultaneo; nam hujusmodi demonstratio, proprie loquendo, potius quam demonstratio, videtur esse affirmatio existentia Dei ex ipsa terminorum declaratione. Huc etiam revocari possunt quodammodo assecræ scholæ scotiæ et sentimentalis, de quibus in præcedenti articulo diximus; ponunt enim Deum a nobis cognosci absque demonstratione, assensu immediato, quamvis non per se evidenti.

Variæ
opinionēs
primæ,

secunda,

Secunda sententia huic opposita negat existentiam Dei esse ullaatenus per se notam: ita opinantur Scotus (6), Henricus Gandavensis (7), Ockam (8), Gabriel Biel (9), Gregorius Ariminensis (10) alique.

- (1) 1.^a part. tract. 4, membr. 2.
- (2) In cap. 5 *Exodi*, quæst. 2.
- (3) Argentinas, quæst. 1, art. 3.
- (4) In cap. 5 *Exodi*.
- (5) *Prosolog.* cap. 3 et 4.
- (6) 1.º dist. 2, quæst. 2.
- (7) *Summ.* art. 3, quæst. 2.
- (8) 1.º dist. 3, quæst. 3.
- (9) 1.º dist. 3, quæst. 4.
- (10) 1.º dist. 2, quæst. 1, art. 2.

Tertia demum sententia est S. Thomæ (1) aliorumque multorum, qui existentiam Dei docent per se notam esse secundum se, non autem quoad nos. Hæc doctrina supponit divisionem propositionis per se notæ in per se notam duntaxat secundum se, et per se notam etiam quoad nos: quam Scotistæ ac Nominales rejiciunt, Thomistæ ac nostrates communissime amplectuntur, quamque in *Logica* fuse declaratam ac probatam reliquimus (2). Dicunt ergo hujus sententiæ assertores, hanc propositionem: *Deus est* vel *existit*, esse quidem per se notam quoad se, quia quicumque posset apprehendere sufficienter terminorum vim, videlicet quicumque posset penetrare, quid sit Deus, sicut penetrant Beati intuitentes naturam illius, non posset non illico asserere illi existentiam; eicut quicumque, novit quid sit *totum*, non potest non illud prædicare *major sua parte*; quemadmodum enim ratio *majoris supra partem* imbibita est in ipsa essentia et ratione *totius*, ita existentia est prorsus constitutum essentiale divinæ essentiæ. Verum quia hic terminus *Deus* talis est naturæ, ut *nemo in hac vita independentem et antecedentem ad demonstrationem realitatis ejusdem* satis percipere possit vim illius, ideo prædicta propositio dicitur non esse per se nota quoad nos, sicut sunt prima principia scientiarum, sed egere demonstratione. Ita sentiunt cum S. Thoma Hervæus (3), Richardus a Media Villa (4), Capreolus (5), Cajetanus (6), Ferrariensis (7), Bañez (8), Godoy (9), Joannes a S. Thoma (10),

tertia,

quæ declaratur,

(1) S. Thom. 1 p. quæst. 2, art. 1; 1.º dist. 3, quæst. 1, art. 2; *Contr. Gent.* lib. 1, cap. 10, 11; *de verit.* quæst. 10, art. 12, etc.

(2) Vide *Logic. Major.*, num. 100 seqq., pag. 760 seqq., 766 seqq.

(3) 1.º dist. 3, quæst. 2.

(4) 1.º dist. 3, art. 1, quæst. 2.

(5) 1.º dist. 2, quæst. 2, art. 2.

(6) In 1.^{am} part. quæst. 2, art. 1.

(7) In lib. 1.um *Contr. Gent.* cap. 10 et 11.

(8) In 1.^{am} part. quæst. 2, art. 1.

(9) *De Deo*, tract. 1, disp. 2.

(10) *Curs. theolog.* In 1.^{am} part. D. Thom. quæst. 2, disp. 3, art. 1.

Carmelitanus Blasius a Conceptione (1), Sylvius (2), Molina (3), Cardinalis Toletus (4), Suarez (5), Vazquez (6), Valentia (7), Lusitanus Gillius (8), Adamus Tanner (9), Theophilus Raynaudus (10), Hieronymus Fassolus (11), Franciscus Lugo (12), Jacobus Granado (13), etc., quibus adstipulantur nostris diebus P. Liberatore (14), P. Tongiorgi (15), P. Kleutgen (16), et clarissimi PP. Palmieri (17), Mendive (18), Van der Aa (19), Lahousse (20), Schifflini (21), Hontheim (22) Bædder (23), etc.

Si jam tres hasce sententias inter se compares, videbis profecto, inter primam et binas alias litteram esse de re ipsa, inter alteram vero et tertiam iurgium esse de voce. Ideo enim Scotistæ ac Nominales absque ulla distinctione negant divinam existentiam esse per se notam, quia non agnoscunt duplex illud genus propositionum per se notarum, contentundique ad nomen ac rationem propositionis per se notæ omnino requiri, non solum ut in se ipsa medio careat, sed

- (1) *Metaphysic.* lib. 2, disp. 9, quest. 1.
- (2) In 1.^{am} part. quest. 2, art. 1.
- (3) In 1.^{am} part. quest. 2, art. 1.
- (4) In 1.^{am} part. quest. 2, art. 1.
- (5) *Metaphys.* disp. 29, sect. 3.
- (6) In 1.^{am} part. disp. 19.
- (7) In 1.^{am} part. disp. 1, quest. 2, punct. 1.
- (8) *De sacra doctrina et essentia atque unitate Dei*, lib. 1, tract. 8, cap. 3.
- (9) *De Deo.* disp. 2, dub. 2.
- (10) *Theolog. natur.* dist. 5, quest. 1, art. 1. Opp. tom. 5.
- (11) In 1.^{am} part. quest. 2, art. 1, dub. 1 seqq.
- (12) *De Deo uno*, lib. 1, dist. 14, cap. 2.
- (13) *Controv.* 1, tract. 1, disp. 1, sect. 2.
- (14) *Theolog. natur.* num. 4.
- (15) *Theolog. natur.* num. 2.
- (16) *De ipso Deo.* part. 1, lib. 1, quest. 1, art. 5.
- (17) *Theolog. natur.* thes. 3.^a
- (18) *Theodic.*, num. 6.
- (19) *Theolog. natur.*, prop. 16.
- (20) *Theolog. natur.*, num. 15.
- (21) *Metaphys. special.*, vol. 2, *Theolog. natur.*, num. 404.
- (22) *Theodic.*, cap. 2, art. 2, thes. 3.
- (23) *Theolog. natur.*, num. 14.

etiam a nobis immediate cognoscatur, et enuntiari queat ex mera terminorum explicatione.

15. PROPOSITIO. *Deum esse est quidem per se notum secundum se, non vero quoad nos: ac proinde sciri a nobis sine demonstratione non potest.*

Probatur prima pars: *Deum esse per se notum est secundum se.* 1.º Omnis propositio immediata, seu carens medio, per quod a priori demonstretur, est per se nota, saltem secundum se, quemadmodum ex traditis in *Logica* constat (1). Atqui hæc propositio: *Deus est*, caret medio per quod a priori demonstretur. Nam nomine Dei intelligimus ens necessarium et a se existens, prout in primo articulo declaratum manet. Enti autem a se convenit *esse* vel existentia per se ipsum, non quidem causaliter, sed formaliter ac per suam essentiam, seu per exigentiam ac determinationem suæ essentiae, ac proinde quin assignari possit ulla ratio causave distincta ab essentia, propter quam hæc existat, nec possit non existere. Ergo *esse* convenit reapse enti a se, simili modo ac in hac propositione: *Totum est majus sua parte*, prædicatum *majus sua parte* convenit subjecto *totum*.

Prob. 2.º paulo aliter. Omnis propositio, in qua prædicatum est de ratione subjecti, vel includitur in ratione subjecti, est per se nota secundum se (2). Atqui *esse* spectat ad ipsam essentiam Dei, et est de formali ratione ipsius, quemadmodum mox ostendemus. Ergo...

3.º Aliter. Ad rationem propositionis per se notæ secundum se requiritur, et sufficit, ut sit perfecte cognoscibilis ex suis tantum terminis, absque ullius ope mediæ extrinseci. Atqui in hoc enuntiabili: *Deus est*, quicumque terminorum vim sufficienter penetraret, non posset non assensum evidentem sine alterius mediæ auxilio præbere. Ergo...

Probatur secunda pars: *Deum esse non est per se notum quoad nos*, intellige in hac vita, nam in hoc sensu agitur controversia, et certum est in visione beatifica ita cognosci divinam essentiam, ut videatur formaliter et a se existens.

- (1) Vide *Logic. Major.*, num. 189, pag. 758 seqq.
- (2) Vide S. Thom. 1 p. quest. 2, art. 1 et aliis loc. citatis.

et probatur.

Deum esse est per se notum secundum se.

non autem quoad nos

1.º Ea non sunt per se nota quoad nos, quae negari possunt aut in dubium revocari antecederet ad omnem discursum. Atqui talis est propositio divinam existentiam enuntians. Ergo...

Minor manifesta est in rudibus atque atheis, qui non solum dubitarunt de divina existentia, sed etiam eandem perfracte negare ausi sunt, quemadmodum narrant Tullius (1), Plutarchus (2), Eusebius (3), Lactantius (4), Theodoretus (5) alique, ut nihil dicamus de atheis temporum recentiorum. Et ratio est, quia antecederet ad omnem discursum non habemus talem notitiam, Dei subjecti illius propositionis: *Deus est*, quae sufficiat ad asserendum illi praedicatum existentiae. Nam ad hoc, ut Deum esse pronuntiare possimus, oportet cognoscere ens a se ac necessario existens, quod venit nomine Dei, esse ens reale, et non fictum ac chimæricum. Id vero nec sensu patet nobis, nec alias innotescit, donec adhibeatur discursus, qualis adhibebitur mox ad demonstrandam existentiam Dei. Ergo quantumvis in seipso esse conveniat Deo per suam essentiam, id tamen sine discursu non constat nobis ignorantibus realitatem ac vim subjecti hujus propositionis: *Deus est*.

Probatur 2.º Nam ut Dei existentia foret nobis per se nota, deberemus ipsam Dei essentiam et quidditatem immediate cognoscere. Atqui essentiam Dei absque discursu cognoscere in hac vita nequimus. Ergo... Præclare Angelicus Doctor: *Quia quidditas Dei non est nobis nota, ideo quoad nos Deum esse non est per se notum, sed indiget demonstratione. Sed in Patria, ubi essentiam ejus videbimus, multo amplius erit nobis per se notum Deum esse, quam nunc sit per se notum, quod affirmatio et negatio non sunt simul vera* (6).

Et confirmatur ex longe communissima sententia scripturorum, qui putant existentiam Dei non innotescere nobis ex ipsis terminis, sicut innotescunt prima scientiarum principia.

(1) *De natura deor.* lib. 1, cap.

(2) *De Placitis Philos.* lib. 1, cap. 7.

(3) *De Præparat. evangelic.* lib. 14, cap. 7.

(4) *De ira Dei*, cap. 6; *de falsa relig.* lib. 1, cap. 2.

(5) *De græcic. affection.* lib. 3 initio.

(6) *De Verit. quest.* 16, art. 12. Cfr. 1 p. quest. 2, art. 1; *Contra Gent.* lib. 1, cap. 11 in solut. 3^a argumenti.

Idem Aquinas utramque partem propositionis sic breviter complexus est: *Dico ergo, quod hæc propositio: Deus est, quantum in se est, per se nota est, quia prædicatum est idem cum subjecto; Deus enim est suum esse. Sed quia nos non scimus de Deo, quid est, non est nobis per se nota, sed indiget demonstrari per ea, quæ sunt magis nota quoad nos, et minus nota quoad naturam, scilicet per effectus* (1).

Tertia pars: *existentia Dei eget demonstratione*, non est nisi corollarium præcedentis. Nam si existentia Dei non est nobis per se nota, reliquum est, ut demonstranda sit. Accedit, quod etiamsi Dei existentia pro doctis et recte dispositis atque institutis non indigeret demonstratione, adhuc accuratissime demonstrari deberet in gratiam eorum, qui aut negant Deum, aut certe nolunt agnoscere illum secundum verum conceptum entis a se ac personalis distinctique ab hoc mundo.

SOLVUNTUR DIFFICULTATES

16. *Objic. 1.º* Illa sunt nobis per se nota, quorum cognitio est nobis naturaliter inserta. Atqui cognitio existentie Dei nobis naturaliter ingenta est, quemadmodum docent plures Patres. Ergo...

Responsio in promptu est ex dictis in præcedenti articulo de mente Patrum, qui eo pacto locuti sunt.

Objic. 2.º Deus est ipsa veritas. Sed veritatem non esse nullus potest cogitare. Ergo notum omnibus esse debet. Minor per se elucet. Siquidem veritatem esse patet vel ex ipsa veritatis negatione. Nam propositio negans veritatem esse vel est vera vel falsa. Si vera, jam ergo est aliqua veritas, illa nimirum ipsa propositio; sin autem falsa, ergo verum est esse veritatem.

Respondeo, dist. Major. Deus est ipsa veritas prima et per se subsistens, *conc.*; veritas abstracta et in communi, *neg.* Et *contradist. Min., neg. conseq.*

Veritas supra ens fundatur: unde sicut ens esse in communi est per se notum, ita etiam veritatem esse. Non est autem per se

(1) 1 p. quest. 2, art. 2. Cfr. *Suarez, Metaphys. disp.* 20, sect 3, num. 33.

notum nobis, esse aliquod primum ens, quod sit causa omnis entis, quousque hoc vel fides accipiat, vel demonstratio probet. Unde nec est per se notum veritatem omnium a veritate prima esse. Unde non sequitur, quod Deum esse sit per se notum (1).

Objic. 3.º «Nihil potest cogitari sine eo quod est de sua essentia; ut homo non potest cognosci, quin cognoscatur animal. At existere est de essentia Dei. Ergo nullus cogitabit Deum, quin cogitet existere. Ergo per se notum est Deum esse, nec oppositum concipi poterit» (2).—**Respondeo, dist.** Major: si rite apprehendatur essentia, *conc.*; secus, *neg.* Et *dist.* pariter 1.um *conseq.*; si vis termini *Deus* sufficienter possit penetrari, *conc.*; si non possit, *neg.* Itaque objectio probat duntaxat, existentiam Dei esse per se notam secundum se, non vero esse per se notam quoad nos (3).

Objic. 4.º «Omnia desiderant summum bonum. Summum autem bonum est solus Deus. Ergo omnia desiderant Deum. Sed non potest desiderari, quod non cognoscitur. Ergo communis conceptio est Deum esse» (4).

Respondeo, dist. Major: vel in sua essentia, vel in sua similitudine, *conc.*; præcise in se atque in sua essentia, *neg.* Et *dist.* eodem modo primum *conseq.*, et ultimum *neg.* sub data distinctione. *Summum bonum*, inquit S. Thomas, *desideratur dupliciter: uno modo in sui essentia, et sic non omnia desiderant summum bonum. Alio modo in sui similitudine, et sic omnia desiderant summum bonum; quia nihil est desiderabile, nisi in quantum in eo similitudo summi boni invenitur. Unde ex hoc non potest haberi, quod Deum esse, qui est summum bonum per essentiam, sit per se notum* (5).

Objic. 5.º «Veritas prima præcellit omnem veritatem certam. Sed aliqua veritas certa est adeo evidens, quod non potest cogitari non esse: sicut veritas propositionis hujus,

(1) S. Thom. *de veritat.* quest. 10, art. 12, ad 3.um

(2) Apud Card. Tolet. In 1.^{am} part., q. 2, art. 1, arg. 4.º Cfr. S. Thom., *de veritat.* quest. 10, art. 12, arg. 4.º et 10.º; 1.º dist. 2, quest. 1, arg. 2, arg. 4.º in fine.

(3) Cfr. P. Molin., In 1.^{am} part., quest. 2, art. 1, ad 2.um

(4) Apud S. Thom. *de veritat.* loc. cit., arg. 5. Cfr. 1.º *Contra Gent.*, cap. 10, arg. 4.º

(5) S. Thom. *de veritat.* loc. cit.; et *Contr. Gent.* loc. nup. cit.; et 1.^a p. quest. 2, art. 1, ad 1.um

quod affirmatio et negatio non sunt simul vera. Ergo multo minus potest cogitari veritatem increatam non esse, quæ est Deus» (1).

Respondeo dist. Major. In se ipsa, *conc.*; secundum cognoscibilitatem etiam respectu nostri, quatenus veritas increata magis ac prius cognoscibilis sit nobis, quam omnis veritas creata, *neg.* Et concessa Minore, *neg.* *conseq.* *Quamvis veritas increata excedat omnem veritatem creatam, nihil tamen prohibet veritatem creatam esse nobis magis notam, quam increatam. Ea enim quæ sunt minus nota in se, nota sunt magis quoad nos secundum Philosophum* (1.º *Physicor.*, cap. 1, text. comm. 2) (2).

Objic. 6.º Illud per se notum esse debet, in quo alia omnia cognoscuntur. Atqui omnia in Deo cognoscuntur. «Sicut enim lux solis principium est omnis visibilis perceptionis, ita divina lux omnis intelligibilis cognitionis principium est, cum sit, in quo primum maxime lumen intelligibile invenitur. Oportet igitur, quod Deum esse per se notum sit» (3).—**Respondeo dist.** Major. Illud in quo, tamquam in objecto seu medio prius cognito, cætera cognoscuntur, per se notum esse debet, *conc.*; illud in quo, tamquam in causa virtutem conferente, cætera cognoscuntur, *neg.* Et *contradist.* Minor. *neg.* *conseq.* Et ad probationem Minoris, *neg.* paritatem. *Nam Deus est quidem, in quo omnia cognoscuntur, non ita quod alia non cognoscantur, nisi eo cognito, sicut in principiis per se notis accidit; sed quia per ejus influentiam omnis causatur in nobis cognitio* (4). Negatur itaque objecta paritas lucis corporalis, quia *visus noster est proportionatus ad videndum lucem corporalem per seipsam, sed intellectus noster non est proportionatus ad cognoscendum naturali cognitione aliquid nisi per sensibilia. Et ideo in intelligibilibus pura devenire non potest nisi arguendo* (5).

(1) Apud S. Thom., *de veritat.*, loc. cit., arg. 6.º

(2) S. Thom. *ibid.* ad 6.um

(3) Lib. 1.º *Contr. Gent.*, cap. 10, arg. ultim. Cfr. 1. p., quest. 12, art. 11, arg. 3.

(4) S. Thom. *Contr. Gent.*, loc. cit. cap. 11 in fine. Cfr. 1. p., quest. 12, art. 11, ad 3.um

(5) S. Thom. 1.º dist. 3, quest. 1, art. 2, ad 2.um

Objic. 7.º Deus præsentissimus est intellectui nostro ratione suæ immensitatis. Atqui quæ sunt præsentissima, non cognosci nequeunt. Ergo... (1).—**Respondeo, dist.** Major. Physice, *conc.*; intentionaliter seu objective, nempe apte ad movendam potentiam ad sui cognitionem, *neg.* Et *contradist.* Minor., *neg.* conseq. Præsentia pure physica et materialis objecti non est necessaria ad intellectionem, sed requiritur objectiva seu intentionalis, quæ in eo consistit, ut objectum hic et nunc possit immutare seu movere vel excitare potentiam ad sui apprehensionem actualem. Unde fieri bene potest, ut quæ præsentissima sunt physice, non sint præsentia intentionaliter; et e converso. Sic animus et intellectus semper sibi physice præsentis sunt, non vero objective; secus semper ac perpetuo cogitentur. Sic etiam cæco præsentis sunt physice colores et lux, et surdo soni; non vero intentionaliter. E contrario innumera quæ procul a nobis distant physice, immo etiam quæ non existunt, intelligimus (2).

Objic. 8.º «Illud est per se notum, quod non potest cogitari non esse. Sed Deus non potest cogitari non esse. Ergo ipsum esse per se notum est. Prob. Minor. ex S. Anselmo (3): «Deus est, quo majus cogitari non potest. Sed illud, quod non potest cogitari non esse, est majus eo, quod potest cogitari non esse. Ergo Deus non potest cogitari non esse, cum sit illud quo nihil majus cogitari potest» (4).—**Respondeo, conc.** Major., *neg.* Minor. Ad probationem respondeo 1.º *trans.* Major., quia forte ille, qui audit hoc nomen *Deus* non intelligit significari aliquid, quo majus cogitari non possit, cum quidam crediderint Deum esse corpus (5).—**Respondeo 2.º, dist.** Major. Et scitur a nobis absque discursu aut fide Deum esse tale ens, aut

(1) Cfr. S. Thom. 1.º dist. 3, quest. 1, art. 2, arg. 3.º

(2) Cfr. S. Thom. ibid. ad 3.um; et Tolet. 1.um part. loc. cit. ad 5.um

(3) *Prosol.* cap. 2. Cfr. S. August., lib. 1, de *Doctrina Christ.*, cap. 7; Bernard., de *Considerat.*, lib. 5, cap. 7. S. Thom., *Contr. Gent.*, loc. cit.

(4) S. Thom. 1.º dist. 3, quest. 1, art. 2, arg. 4. Cfr. *Contr. Gent.*, lib. 1, cap. 10; 1 p. quest. 2, art. 1, arg. 2; de *Verit.*, quest. 10, art. 12, arg. 2.

(5) S. Thom. 1 p. quest. 2, art. 1, ad 2.um; *Contr. Gent.*, lib. 1, cap. 11, *Nec oportet...*

ejusmodi ens esse aliquid reale, *neg.*; non scitur, *conc.* *Distinctio* etiam conseq. Si illud, quo majus cogitari non potest, sit aliquid reale, *conc.*; secus, *neg.*

Ratio Anselmi ita intelligenda est; postquam intelligimus Deum (nimirum tamquam ens, quo nihil melius cogitari possit), *non potest intelligi, quod sit Deus, et possit cogitari non esse. Neg. tamen ex hoc non sequitur, quod aliquis non possit negare, vel cogitare Deum non esse: potest enim cogitare nihil hujusmodi esse, quo majus cogitari non possit. Et ideo ratio sua procedit ex hac suppositione, quod supponatur aliquid esse, quo majus cogitari non potest* (1). Verum de his fusiuse postea, ubi de demonstratione a simultaneo disputandum erit.

Objic. 9.º Per se notum est, Deum esse colendum. Ergo etiam evidens est, Deum existere; coli quippe nequit, quod minime existit.

Respondeo 1.º dist. antic.: Supposito quod Deus sit, *conc.*; secus, *neg.* Tum *neg.* conseq. Sunt enim qui respondent propositionem illam esse per se notam «ei, qui speculative cognoscit Deum esse, non vero ei, qui Deum esse ignorat, eo quod notio illa practica supponit notitiam illam aliam speculative, ab eaque pendeat» (2). Itaque quod Deus sit, non est principium simpliciter primum per se notum, sed solum potest tale dici in ordine practico; nihil autem repugnat primum principium in ordine practico requirere, ac supponere aliquid aliud in ordine speculativo, quod ope discursus consequendum sit.

Responderi etiam potest cum aliis propositionem illam: *Deus est colendus*, esse æternæ veritatis, ex qua proinde non potest absolute concludi existentia Dei. Quemadmodum ex hac alia: *Parentes sunt colendi*, perperam inferes: *Ergo parentes existunt* (3).

Objic. 10. Deus est summum bonum et beatitudo nostra. Sed beatitudinem nostram cognoscimus, secus enim non appeteremus. Ergo...

(1) 1.º dist. 3, quest. 1, art. 2, ad 4.um Cfr. *Contr. Gent.*, loc. cit. cap. 11; de *verit.*, loc. cit.; 1 p. quest. 2, art. 1, ad 2.um

(2) Molina in 1.um part., quest. 2, art. 1, versus fin.

(3) Vide Molina, ibid.; et P. Gillium, loc. cit., num. XIII. Cfr. etiam Tolet. loc. cit. ad 2.um

Respondeo, *trans.* Major., et Minor., et *neg.* conseq. Nam committitur fallacia accidentis. Etenim cognoscere aliquid confuse, quod in re convertitur, et identificatur cum Deo, non est simpliciter cognoscere ipsum Deum: *Sicut cognoscere venientem, non est cognoscere Petrum, quamvis sit Petrus veniens. Multi enim perfectum hominis bonum, quod est beatitudo, existimant divitiās, quidam vero voluptates, quidam autem aliquid aliud* (1). Nemo autem potest constituere beatitudinem suam in Deo, in quo solo est, nisi Deum prius cognoscat.

Objic. 11. Per se notum est, ens pessimum se carens omni perfectione non existere. Ergo etiam per se notum est ens optimum, seu carens omni imperfectione existere.

Respondeo, *neg.* paritatem. Quia cum intrinsece repugnatur purum malum (2), evidens est non posse existere ens carens omni perfectione; ex impossibili enim evidenter concluditur negatio actus. E converso ex eo quod aliquid non videatur repugnare, aut sit possibile, non sequitur quod sit, aut debeat esse, nisi constet adesse rationem sufficientem existentiae ipsius. Non est autem evidens ex terminis ac per se notum, quod ens omni excogitabili perfectione praeditum existat (3).

Objic. 12. Puer ad usum rationis perveniens potest discernere inter bonum et malum morale, et obligationem cognoscere, ac proinde peccare. Atqui nihil horum facere potest sine aliqua Dei notitia. Ergo puer jam in illa immatura aetate dicendus est cognoscere Deum. Sed impossibile est, ut tunc cognoscat Deum per discrum. Ergo remanet, ut Deum cognoscat immediata quadam cognitione. Major est certa, Minor etiam in dubium revocari nequit ex damnata ab Alexandro VIII (24 Augusti 1690) propositione secunda, quae sic se habet: *Peccatum philosophicum seu morale est actus humanus disconveniens naturae rationali et recte rationi; theologicum vero et mortale est transgressio libera divinae legis. Philosophicum, quantumvis grave, in illo, qui Deum vel ignorat, vel de Deo actu non cogitat, est grave peccatum, sed non est offensiva*

- (1) S. Thom. 1 p. quaest. 2, art. 1, ad 2.um
 (2) Vide *Ontolog.*, num. 157, pag. 450 seqq.
 (3) Cfr. P. Killeber, *de Deo*, num. 10.

Dei neque peccatum morale dissolvens amicitiam Dei neque aeterna poena dignum (1).

Respondeo, *trans.* Major, et *concedo*. Minor. cum 1.º consequente; Minorem vero subsumptam *nego*. Cur enim non potest puer ille facili atque obvio discursu colligere existentiam alicujus Superioris praecipientis quaedam, quaedam alia vetantis? Accedit, quod etiamsi non posset puer statim ab inchoato usu rationis Dei notitiam discursu comparare, non necessario sequeretur, habere illum debere notitiam praecise immediatam, sed posse illam comparare initio traditione ac magisterio parentum, ut passim fieri solet. Antequam poro vel hoc pacto, vel ex facili discursu, nosset existentiam Dei, sin minus sub claro conceptu divinitatis et entis a se, saltem sub conceptu summi Legislatoris praecipientis bona, mala vetantis, reapse nec liciti et illiciti nec obligationis rationem satis assequi posset (2).

Objic. 13.º Propositio nostra pugnans continet: nam in prima parte reapse docemus Deum esse demonstrari non posse, hoc enim importat ratio propositionis per se notae; in tertia vero parte concludimus, propositionem illam demonstratione indigere.

Respondeo, *neg.* assertum. Quod enim Deum esse sit per se notum secundum se, solum excludit demonstrationem a priori, nullatenus vero excludit demonstrationem a posteriori, quam praecise possibilem esse, ac porro dari respectu divinae existentiae, jam probandum nobis est.

Difficultates, quae ipsam divisionem propositionis in per se notam secundum se ac per se notam quoad nos impetunt, et hic urgeri possent, solutae videndae sunt in *Logica* (3). Habendae quoque praee oculis sunt rationes Ontologorum in altero volumine *Psychologiae* dissolutae, quae adversus doctrinam hujus articuli afferri possunt.

(1) Declarata et damnata est uti scandalosa, temeraria, piarum aurium offensiva et erronea. Vide apud Denzinger, *Enchiridion*, num. 1157, pag. 274. Wirecburgi, 1894. Et lege, si lubet, P. Dominicum Viva, *Damnatar. thesium... trutinæ*, tom. 1, pars. 3.^a initio.

(2) Vide inferius dicenda in hac ipsa disput., cap. 2, art. 3, paragr. 2, propos. 2, Prob. 1.º

(3) Vide *Logic. Major.*, num. 193, pag. 768 seqq.